Оповідання

I

Раз якось в одному селі в Васильківщині, після зелених свят, невеличкі діти отця Нестора, Соня, Кость та Володь вже перед вечором пішли гулять на вигон. Цей вигон був зараз за оселею отця Нестора, за садком і тягся вподовж усього, довгого на три верстви, села. Соні було вісім год, Костеві десять, а найстаршому Володі дванадцять. Вкупі з ними пішов на прогуляння невеличкий хлопець Юмин, проворний батющин приймак, бо він зостався сиротою і в його не було ні батька, ні матері, навіть не було таких родичів, котрі могли б узять його до себе. Батюшка взяв його за приймака, щоб він пас у дворі каченята й гусенята, поки вони підростуть та підуть на воду, а потім пас телята на леваді та не пускав їх на грядки й на жито.

Діти довго бігали по зеленому вигоні й забігли аж під чагарник. Цей чагарник ріс вподовж вигону до самого кінця села і щодня надив дітей на прогуляння по широкій гальовині. Діти пішли попід окопом, дуже піскуватим, обсадженим молодими соснами, неначе обтиканий зеленими весільними гарними гільцями або канделябрами з зеленими свічками, котрі зеленіли довгелецькою смугою понад вигоном до самого кінця лісу. Вони вгляділи щось чорне над самісіньким ровом, і їм здалось, що то лежало лисиченя або вовченя. Усі покатали бігцем до того місця, щоб упіймать те лисиченя, бо пастушки вже не раз застукували там в ровах маленьких зайченят і лисиченят та приносили їм на забавку. Але вони побачили, що то лежало чимале чорне ягня над самісіньким ровом. Юмин підвів його й поставив на ніжки, але ягня, очевидячки, було слабе, бо вже не володало ніжками, впало й ніжки простягло.

— Це, мабуть, його покинули ті пастушки, що сьогодні на цьому місці на вигоні пасли ягнята,— сказав Юмин.

— А нащо ж вони покинули його тут? Адже ж як воно буде тутечки ночувать, то зайці вночі прийдуть з лісу та й з'їдять його,— сказала Соня.

— Ото дурна! Зайці не їдять ягнят. Вони їдять чорнобиль та пасуться на траві. А от вовки то з'їдять його з кісточками,— сказав Володь.

— Але ж воно ще живе. От дивіться! Ще й головку повернуло до нас, ще й очей не заплющило й дивиться на мене,— промовила Соня й підвела рученятами головку.— Яке ж воно слабе, коли вже й на ніжках не встоїть.

— Візьмім його додому, то наш фершал прийде та дасть йому лікарства на ліки, одрятує його й зараз поставе на ноги,— сказав Володь.

— А справді, візьмім його хоч на ніч, нехай в нас принаймні переночує, щоб його часом вовки не задавили та не з'їли. Ой, бідне моє ягнятко! Яке ж ти слабе! Ходім з нами, то я тобі постелю на ніч сінця, дам тобі молочка, нагодую тебе паляницею. Ми вкриємо тебе на ніч моїм старим укривальцем, щоб ти не змерзло. От тобі, бирю, і буде тепленько спатки в возовні,— лепетала добросердна Соня й узяла слабе ягня на руки, неначе дитину, та й попростувала через вигон до оселі. Вона йшла так швидко, що в ягнятки аж ніжки теліпались на повітрі.

Одначе Соня незабаром втомилась, і паничі мусили нести ягничку наперемінку. Але як вигон був великий, то їм усім надокучило нести таку вагу, і вони навантажили тією вагою Юмина, котрий і доніс ягня додому.

Як тільки вони прийшли у двір, проворна Соня швиденько побігла в покої й розказала татові й мамі, що вони знайшли ягня на вигоні над самісіньким ровом. Вийшли батько й мати, подивились на те ягня, а в його очі були неначе заплакані,— так зайшли сльозою; а над очима вже нарядились болячки.

— Навіщо ти, Євмене, припер оцю здохлятину в двір? Це ж пастушки закинули оце кручене ягня в рів і не загнали додому, мабуть, задля того, щоб одлучить його од отари, бо воно заслабло на метлицю й могло б зараз заметить багато овечок та ягнят. А може, це якась покруч. Це ягня з ганжею. Геть однеси його зараз та поклади оту непотріб там, де ти її налапав!—сказав отець Нестор.

Юмин підвів ягня й поставив на ніжки. Ягня почало крутиться кружком і зараз гепнуло на землю.

— Ой, не одсилайте! Не дам я його вовкам! Нехай воно хоч переночує в нас. А ми дамо йому на вечерю молочка та палянички. Може, воно завтра вранці й одужає, а ми поженемо його пастись у садок або на леваду,— просила, аж благала дівчина.

— Фершал дасть йому щось на ліки, вилічить його й одрятує од хвороби, а ми поженемо його пастись на леваду,— обізвався Костик.

— Та в нас же нема овець, то од ягняти й не заметять-ся ні свині, ні телята. Це ж діти знайшли собі іграшку,— промовила матушка до отця Нестора.

— Про мене, нехай і зостається цей "покидьків брат". А чиє це ягня, то трудно за це дізнаться, бо на вигоні пасеться багацько отар та, окроме од овечок, гуртів ягнят. А як часом признається якийсь хазяїн, то ми й вернемо йому цю ягничку,— а діти нехай погаються нею, поки що, — сказав отець Нестор.

Маленька Соня аж долонями заплескала на радощах і погладила слабе ягня по головці.

— А може, батюшко, це ягня й одужає, і з його виросте здорова вівця, то з неї буде й дійво, буде й вовна, — обізвався Юмин, бо в йому,

певно, прокинулась практичність селянина, та ще й загонистого й запопадного.

— Може, воно вночі й здохне. Постривай лишень, Євмене! Не заганяйся заздалегідь,— промовив батюшка.

— Де ж ви його покладете спать? Чи, може, поставите йому в садку ліжко? — спитала мати в дітей.

— Покладемо його на ніч отут в кущі; та нарвім трави й постелім йому постіль. Ще й покладемо в'язочку трави перед ним. Може, воно вночі схоче їсти,— обізвалась Соня.

— Покладім його отут проти вікон в кущі черемхи, щоб часом його хтось не вкрав,— сказав Володь.

— А справді, покладім його перед вікнами, то вовки боятимуться лізти в садок аж під самі сікна,— радила Соня.

Сонце вже зайшло. Був кінець мая. Надворі було тихо й тепло, як у хаті. Наймичка тягла воду журавлем з криниці, що була в садку й половиною виступала на вулицю, і наливала чималий цебер, котрий стояв коло клум-бів квіток недалечко од високої черемхи. Потім вона заходилась поливати з поливальниці грядки. Кругом стовбура черемхи росли густі паростки та пагоння. їх зумисне не вирубували, а тільки обтинали зверху, і здавалось, що стара черемха стоїть на зеленому суцільному п'єдесталі.

Діти розсунули в кущі густі, як кубло, гіллячки, зробили ніби курінець, постелили долі нарваної в садку трави й поклали там ягня. Соня побігла в пекарню, принесла кухлик молока, шілила в блюдечко й поставила перед ягням. Ягня вмочило мордочку в молоко, розсмакувало, облизалось і висмоктало усе молоко. Володь налив молока вдруге, ягня видудлило й те молоко, а потім вже не схотіло пити. Юмин побіг у хату,

виніс м'якушку хліба й поклав перед ягням. Ягня, мабуть, було голодне й почало ковилять ротом, хапаючи м'якісінькі шматочки з скибки хліба.

— Тепер нагодували вашу худобу, то починайте вже ліки,— сказала мати.— Обмийте ягняті очі борною кислотою та облийте оті болячки, що нарядились коло очей.

Вона зараз пішла в покої, винесла причандали для ліків, розвела борну сіль, а хлопці помазали ягняті очі й обхлюпали й помочили болячки. Усі дуже пеклювались тим недужим ягням та ліками й тупцяли коло його, мов докторі коло слабої людини.

— А де ж воно достане води, як часом уночі схоче пити? — пожартувала мати.

— А отам в цебрику! — гукнула Соня.

— Але ж воно не достане до крис цебрика, бо ще мале,— промовила матушка.

— То ми покладемо для його кладку од кубла на цебрик, то воно піде по кладці вгору та й питиме воду, неначе з ставка,— митикував Кость.

І він зараз покатав до возовні й приніс широченький обаполок та помостив кладку од самого зеленого курінця на криси цебрика.

— Ой, кладка хистка! Помости краще, а то слабе та утле ягнятко ще захилитає кладку та й упаде додолу; ще й ніжку собі вивихне,— бідкалась добросердна Соня.

Кладку помостили так добре, що вона вже не хиталась. Усі ці добросердні самаритяни поти стояли й очей не зводили з того зеленого курінця, поки наймичка покликала їх вечерять.

Після вечері в дітей тільки й розмови було, що за те ягня. Соня заснула, і їй все снилося ягня, не слабе, а здорове, ніби воно вже одужало, бігає й пасеться в садку.

Вранці на другий день усі діти зараз побігли в садок подивиться на слабе ягня. Воно лежало в зеленому курінці й не мало сили, щоб устать і вийти на траву. Діти нарвали трави й поклали перед ним. Ягня смикало й помаленьку їло траву. Після снідання дітям заманулось скупать його в цебрику. Вони витягли його з курінця, поставили в воду й обмили йому мордочку, очі, болячки, обмили навкруги й послали за рушником Юмина. Юмин приніс рушничок, обтер ягня й знов поклав у курінець.

— А даймо йому будлі-якої пашні; може, воно любить просо або овес, — радив Кость.

І всі вони забрали блюдечка, побігли в комору, набрали потрошку усякої пашні й поставили блюдечка перед мордою. Ягня совало мордочку в блюдечка, куштувало усяку пашню й почало з жадобою їсти овес, аж хрумкало. Очевидячки, овес найбільше припав йому до смаку.

— Аж хрумкає, неначе ти, Соню, жумриш в роті груші,— сказав Кость.

— А побіжу я в клуню та принесу просянки або вівсянки; може, воно їстиме солому,— обізвавсь Юмин.

І він покатав на тік і приніс по жмені просянки й вівсянки. Але ягня понюхало солому й не схотіло її їсти.

— Я попрошу в мами трошки варення з вишень та дам йому на закуску,— сказала Соня до хлопців і зараз побігла в покої. Але мама розтовмачила їй, що варення зовсім не овечий поживок і ягня його тільки побабляє язиком і не їстиме, а оддасть Соні й Костикові, щоб вони замість його спожили, ще й вилизали блюдечко й облизали ложечки. Мама дала їм натомість чашку з борною кислотою, оддерла з випраної

старої фантини довгу стрічку й звеліла їм зав'язать болячки над очима. Діти побігли й заходились коло ліків: обмили й обмазали очі й позав'язували болячки й пухлятину білою стрічкою. Ягня лежало, неначе дівчина в білій стьожці на голові.

— От і вийшла з нашого ягняти неначе дядькова Пана-сова чорноморда Катерина в білій стьожці на голові,— сказав Юмин і зареготався, аж одляски пішли по садку.

— А справді, неначе Катерина в білій стьожці на чорній кучерявій голові,— промовила Соня й собі засміялась.

— Прощай, Катерино, бо ми підемо в покої. Та гляди, швидше очунюй та виходь пастись у пасіку,— сказав Володь і побіг гулять у двір.

Од того дня діти й приймак неначе бавились тими ліками, щоранку зараз бігли в садок, обмивали ягняті очі й болячки, зав'язували виразки білою фантиною, годували й обмивали в цебрику, ще й самі носили воду з криниці й гріли на сонці, щоб ягня часом не застудилося од холодної криничної води й не кашляло.

Од доброї годівлі та од догляду кручене ягня очуняло, перестало крутитись, спочатку ледве дриндзало, а потім почало ходить і навіть пастись у садку та в пасіці. А найбільше пеклювався ягням Юмин, бо панотець обіцяв подарувать йому те ягня "на хазяйство", як воно виросте й стане здоровою овечкою, бо Соня й паничі не гратимуться ж великою овечкою,— як вона підросте й стане вже станівна.

А ягня росло та дужчало й незабаром стало гарною ягницею. Вовна на йому од доброго поживку аж вилискувалась і закучерявилась. Соня почепила ягниці на шию нашийник з червоного косника, а на коснику спереду на-чепляла старих поламаних дівчачих сережок, намистин та простих перснів. Ягниця ходила по садку, а часом і бігала по дворі і

справді неначе Панасова дівчинка Катерина, смуглява, мов циганча в намисті.

II

Два дякові хлопці, Модест та Пимон, такі завбільшки, як і Кость та Володь, щодня вдень ходили на вигон та з вигону довго дивились на ягничку, як вона паслася в садку в червоній стьожці на шиї та ніби в намисті. Обидва вони неначе закохалися в ту чорну ягничку в намисті і все розказували за неї вдома батькові, матері та вже дорослій панні, своїй сестрі Килині.

— От, тату, якби це гарне ягнятко та було наше, воно паслось би у нас в городі! Ото ми були б раді! — сказав старший хлопець Модезь.

— А хіба ж воно Сонине? Це ж ягня не її, а якогось чоловіка. А Соня тільки знайшла його під лісом коло окопу, а Юмин взяв та й приніс у садок,— додав менший хлопець Пимон.

— Авжеж ягня не батющине, а чуже. А батющині діти тільки одрятували його ліками од смерті,— сказала дячиха, Феодора Карпівна. — Воно нічиє. Воно таке ж Сонине, як і наше.

— Авжеж воно нічиє, коли ніякий хазяїн і досі не признається до його. А батюшка хоче подарувать його на хазяйство отому поганцеві приймакові,— промовила дочка Килина.

— Отому паскудному Юминові! Отому виродкові! Отому одлюдкові!— аж гукнули обидва хлопчики.— Ми цього не попустимо! Ми не дамо його Юминові, а візьмемо його до себе та й годуватимемо, доки воно виросте в нас. А тоді воно стане вже наше, а не приймакове.

— А справді, з його виросте велика й гарна овечка, і за неї на ярмарку дали б найменше вісім карбованців. Я продала б її й справила б

собі за ті гроші гарну нову сукню, — вже розкидала мріями уперед дочка Килина.

— Коли ж не тобі, а Юминові доведеться продавати ту овечку й справлять смушеву парубоцьку шапку та новий жупан,— сказав поважно вже пристаркуватий батько, Терентій Прохорович.

— А зась йому! Лучче нехай я справлятиму собі сукню, ніж ота непотріб, ота приблуда матиме справлять собі смушеву шапку та жупани,— промовила вже сердито Килина.

— А справді, лучче нехай ти посправляєш собі нове убрання, ніж має справлять собі якась приблуда, якийсь знайда, а може й безбатченко,— сказала вже сердито й дячиха.— А ми візьмемо та й заженемо ту ягницю до себе, знімемо з неї ту червону стьожку та намисто та будемо годувать, то ягниця згодом, через якийсь час і стане наша, а не батющина чи Юминова, бо вона ж нічия.

— Ми потихесеньку та потаєнці ввечері, вже смерком, вловимо ягницю в батющиному садку, пересадимо через частокіл на вигон, а потім заженемо до себе в двір або пересадимо в наш тік через перелаз та й сховаємо в повітку,— радили хлопці.

— От тоді нехай попошукає Юмин ягняти! — сказала дячиха й засміялась.

— Чорта з два знайде! Ми заправторимо ягня в повітці так, що й батющин наймит не знайде, не те що Юмин,— сказав Модест.

— Чорта лисого знайде, а не ягня! — сказав і собі Пимон, вже заздалегідь сердитий на наймита, що колись-то шукатиме ягняти в їх оселі на подвір'ї та на току.

— Може, перед різдвом або лучче перед Великоднем ми й продамо на ярмарку в Шамраївці, а я поїду до Білої Церкви, наберу собі на сукню вовняної добрящої матерії синього кольору або якоїсь модної, смугнастої, знаєте, мамо, такої, як ми бачили на молодій крамарці Шойфер-ші: одна смужка сіренька, рябенька, а друга червона, а третя синя. Ой, гарна ж я буду в такій сукні!—розкидала мрії дочка.

— То й будеш схожа на циганку або на рябу та смугнасту телицю. Ну вже й смак у тебе! — сказала псалом-щиця.— Лучче набирай чогось модного, делікатного, доладного, такого, як сукня в нашої посесорші.

— Борони боже, щоб я начепила на себе й носила отаке паскудство! Посесорша неначе обкуталась якимсь полинялим од прання ганчір'ям. Ні зелене, ні попелясте, неначе вона золила його тричі в жлукті, доки воно зблякло так, що й не додумаєшся, який був колись на йому колір,— вже з гнівом сказала дочка.— Я ще до того справлю собі й капелюш з червоними рожами...

— То й будеш схожа на якусь білоцерківську Рух-лю,— вже починала змагаться мати і встала з стільця.

— Ще що вигадайте! Яка ж я Рухля! Хіба ж матушки не носять капелюшів з червоними рожами?

— То й начепляєш, неначе сільська дівка, червоних квіток та червоних стрічок на свою голову. Убралась би так, що на тебе й київські собаки гавкали б,— сказала мати і вже й справді розсердилась на дочку не в жарти.— Адже ж дивись на панів та прикмічай, яка тепер мода пішла в панів.

— Ви, мамо, все мене вчите, все напутуєте, аж мені нудно стає,— крикнула Килина й собі схопилася з місця й визвірилась на матір.— Це мені вже так надокучило, хоч тікай з хати.

— То й тікай; хіба тебе хто держить? Хто ж посватає таке опудало, таке перисте та смугнасте, як периста телиця?

— Та годі вже вам! Ні сіло, ні впало, а ви вже й змагаєтесь. Ще й ягниця не в нашому дворі, а пасеться в батющиному садку, а ви вже й продаєте її й справляєте убрання за ті гроші, що їх ще й немає, а може, й не буде!—" обізвався поміркований Терентій Кашинський байдужним тоном.

— А ходім, Модезю, та знайдемо два добрі та замашні киї та й сховаємо в повітці. Як тільки Юмин або наймит Кирик прийдуть трусити на нашому току, то ми дамо їм киями доброї прочуханки,— сказав проворний Пимон.

І обидва хлопці побігли на дривітню, витягли з купи хворосту та хмизу дві замашні хворостини, обцюкали їх і вкоротили сокирою та й сховали в повітці ті дві дошкульні та замашні гирлиги, довші й вищі за їх удвоє, щоб пак лучче дошкуляли Юминові або й наймитові, якби довелось од їх одбиваться за ягня.

На другий день після цього вранці Соня, Кость та Володь випили чай, поснідали й зараз побігли в садок і понесли ягняті на сніданок блюдечко вівса й скибочку хліба. Прийшли вони в садок, обійшли всі доріжки, нігде не було видно ягняти. Вони пішли до черемхи, заглянули в зелений курінець в гілках черемхи, і там не було ягняти; але було знать, що ягня ночувало в курінці, бо покладена потерть з сіна була придавлена й належана, неначе барліг.

— Де ж це ділось ягня? Може, його вночі вовки з'їли або собаки розірвали? — питала Соня неначе сама в себе.

— Вовки в садок не ходять, а наші собаки не зачіпають і не качають ягнят навіть на вигоні. Це, мабуть, котрась наймичка ходила вранці

красти груші та спохвату забулась зачинити хвіртку в садок, а ягня вийшло в двір та через браму втекло кудись,— сказав Костик.

Вони побігли в пекарню й спитали в наймичок.

— А котра то ходила вранці в садок та не зачинила хвірточки? — спитав Володь.

Наймички божились, що не ходили в садок. Юмин так само сказав, що не ходив у садок. Діти й Юмин кинулись у двір, обшукали усі закутки, побігли натік, огляділи клуню, обійшли навкруги ожереди сіна й соломи.

Ягняти нігде не було. Усі вони засмучені вернулися в покої й розказали татові.

— Та то, певно, хтось покинув незачинену хвірточку в садку, а ягня вибігло в двір та через одчинену браму вгляділо за двором вівці й ягнята, як люде виганяли їх до череди. А воно й пристало до чиєїсь отари,— міркував тато.

— То воно, мабуть, вже не вернеться до нас у садок? — спитала Соня засмученим голосом і трохи не заплакала.

— Може, й вернеться, бо пастушки побачать в його на шиї червону стьожку, то, може, й догадаються, чиє то значковане ягня. Ти, Соню, не жрись заздалегідь, трохи підожди, то воно згодом виявиться, де ділась твоя ягниця,— втішала мати Соню.

Але в Соні очі зайшли сльозою. Юмин зажурився й насупився, бо почував, що то конче він втратив подарунок; а обидва паничі стояли сумні та задумані, неначе вони оце тільки що провели на кладовище любого товариша й після похорону вернулись додому.

— Не плач, Соню! Коли ти так любиш ягня, то ми десь напитаємо в людей ягнятко й купимо,— втішала мати Соню.

— Не хочу я другого ягнятка, бо воно буде не те, що я одрятувала од смерті, а якесь інше,— сказала в одповідь Соня й похнюпилась, ще й важко зітхнула.

Сливе тиждень після того випадку діти й Юмин і вранці, і вдень оглядали усі закутки в оселі, ходили на вигон, як ягнячі отари посовувались по вигоні проз садок, оглядали усі ягнячі отари. Але ягнят було так багацько, що й ягнятина мати не змогла б його знайти і впізнать. Але в псаломщиковій оселі ніхто не насмілився шукать ягняти, бо ніхто й не подумав, щоб там знаходилось залучене ягнятко.

Минув другий тиждень, минув і третій. Діти почали вже забувать за ягня. Але Юмин ніяк не міг забути за його. Раз він прибіг в покої й нишком сказав Соні, що вчора перед вечором чув, як в повітці в псаломщика мекало ягня.

— То тобі, мабуть, вчулось, що мекає ягня,— сказала матушка, — тобі, мабуть, і в сні вчувається, що десь мекає той подарунок.

— Ба ні, не вчулось, Я чуткий на вуха і чую, як аж по той бік ставка десь на кутку гавкає собака, а Кирик то й не чує гавкання,— промовив Юмин до матушки веселенько, бо його звеселило те мекання.

Але те мекання не вчувалось Юминові, бо на другий день вранці Юмин углядів, що ягня паслось в псаломщиковому городі в кутку аж за клунею. Він зараз побіг і сказав паничам. Паничі покатали за возовню й справді побачили ягня за тином в самісінькому кутку городу, котре хапком теребило свіжу травичку й збутлявілі в тіні стебла мішаниці. Вони покликали наймитчука Кирика до помочі, бо самі не зважились взяти ягня, і загадали йому пересадить ягня через тин. Коло дякової хати й на городі не було нікого. Кирик сказав, щоб Юмин переліз через тин,

підсадив ягня на тин, і тоді він вхопить його за передні ніжки й пересадить через тин.

Саме в той час Модезь та Пимон стояли в псаломщиковій світлиці коло вікна й угляділи поміж соняшниками на тину ягня.

— Тату, тату! Он наше ягня, неначе собака, лізе через тин в батющину мішаницю; єй-богу, неначе собака! — гукнув Модезь до батька.— От ідіть сюди мерщій. От-от незабаром перелізе, бо вже теліпається на тину, ще й хвостиком мелькає. Це ж паничі зучили його плигать через перелаз. Вони було стрибають через перелаз, а воно плигає й собі за ними.

Тато прибіг, заглянув у вікно й побачив поміж головами соняшників, що ягня і справді вилізло на тин і мелькає хвостиком. Але ягня знов посунулось назад униз, а згодом знов видряпалось на тин і показало хвостик Модезеві й татові. І тато, і діти в одну мить вибігли з хати на город і побачили, що ягня плигнуло через тин в батющину мішаницю, а за ним слідком подерся на тин, мов кіт, Юмин і, як зайчик, плигнув у мішаницю. І Модезь, і Пимон остовпіли з дива й навіть забули за кії, сховані в повітці зумисне на Юмина.

— А чого ти, вражий сину, лазиш у наш город? — гукнув Терентій Прохорович здалеки на Юмина.— Чого тобі тут треба? Нащо ти ото пересадив ягня через тин?

— Бо це ягня наше, а не .ваше. А навіщо ви загнали наше ягня до себе та й заперли в повітці?

— Яке ж воно ваше? Воно нічиє. Було ваше, а як забігло в наш двір, то стало наше,— гукнув псаломщик на ввесь город,

Між ними почалася сварка й трохи не лайка. Вони кричали через тин так голосно, неначе гукали через усей вигон. Матушка почула в покоях

той галас і прибігла до тину, продершись стежкою між густою мішаницею. Дізнавшись, за що то піднявся крик і чого вони галасують, вона сказала, що Юмин та Кирик мали право одібрать ягня, бо його знайшли діти на вигоні й вигодували.

Ягня вже пошилось у мішаницю й паслося. Соня прибігла й собі на той галас і на свої очі побачила, що ягня пасеться і на радощах аж хвостиком меле, тереблячи соковиту мішаницю, бо довго піснюкало, замкнуте в повітці, наче в тюрмі. Вона взяла ягня за шийку й зараз одвела в садок у пасіку і пустила на траву пастись. Паничі й Юмин пішли слідком за нею й стерегли ягня наперемінку, не одходячи од ягняти ні на хвилину, а ввечері самі одвели його в возовню, поставили перед ним миску з водою, підстелили соломи на ніч і поклали перед мордою купку свіжої трави.

Як скоїлась ця завирюха в огороді, Терентієвої жінки й дочки не було вдома. Феодора саме тоді поїхала до Білої Церкви набирать у крамницях усякого краму, щоб обшити своїх синків, бо вони вже обносились і матері остогидло латання й лагодіння їх убогої одежі та плаття.

— От тобі, Феодоро, новинка! Наше ягня поцупили вовки, — були перші слова Терентія Кашинського, як жінка спинила коня в дворі, бо вона сама поганяла коника.

— Мабуть, ягня втекло в ліс. Але де ж там узялись вовки вдень? — спитала Феодора з дивуванням.

— Одже ж знайшлись такі вовки, або вовкулаки, котрі поцупили ягницю серед білого дня з нашого городу,— одказав Терентій, і його тоненькі губи розтяглися од ос-міху, аж довгелецькі пелехаті вуса заворушились.

— Та то, мамо, ягня якось вилізло з повітки, мабуть, з нудьги, бо Модезь не причинив гаразд ворітечок. А вовки вгляділи ягня з

батющиного двора та й пересадили його через тин у своє подвір'я. Юмин уліз потаєнці в наш город, підсадив ягня на тин, а Кирик ухопив його за ніжки та й перекинув через тин. Паничі й Соня зараз ухопили його й одвели у свій садок.

— Он які вовки поцупили ягницю! — аж крикнула Килина.— От тобі на! То це пропала моя сукня й капелюш! Ото горенько! Шкода ягниці.

Усі увійшли в горницю, невеличку, але чепурненько прибрану й світлу. Килина з горя сіла на канапі й голову похилила. В неї Юмин неначе висмикнув з рук рябу сукню, повисмикував, червоні й сині смуги з вовняної матерії, а якась несподівана завирюха наче здерла з голови новенький капелюш з червоними рожами й блакитними волошками й покотила його по стерні.

— Це я втеряла нову сукню й капелюш,— промовила Килина, підвівши голову й подивившись на матір з од-чаєм в очах.

— А я втеряла сережки, котрі ви, панно, обіцяли мені купить за ті гроші, що продасте вівцю,— трохи не з плачем обізвалась молоденька, років чотирнадцяти дівчина Феся, псаломщикова наймичка.

Килина і справді дала Фесьці обіцянку купити їй сережки, як продадуть ягницю.

— Ото всьому винен той чортів супостат, отой гор-шкодер, отой нишпорка приймак: він не раз блукав коло повітки од вигону та все чогось заглядав через загату в дірки в повітку. То ця псяюха таки винишпорила, де було сховане ягня,— промовила Феся й трохи не заплакала, неначе Юмин та Кирик повисмикували в неї з вух подаровані сережки.

Зажурились і хлопці, а Модезь аж задумався й голову похилив, бо в їх неначе видерли з рук якусь цікаву цяцьку.

На другий день вранці після сніданку паничі згадали за ягня і все жалкували, що їх ягнятко поцупив Юмин. Феодора причепилась до свого чоловіка, щоб пішов до батюшки й попросив, щоб він, принаймні, хоч заплатив карбованця за три тижні за годівлю для ягняти.

— Та не хочу йти та чепляться, бо батюшка ще розгнівається на мене. Йди сама та й справдовуйся з ним. Ти ж жінка, то тобі буде якось зрз'чніше говорити за цю справу.

— От тобі на! Я жінка, але ти чоловік. А чоловіків завжди лучче слухають, ніж жінок,— сказала Феодора на-важливо і встала з стільця.

Феодора була височенька на зріст, поставна й кремезна, свіжа на виду, трохи мизата, з міцними здоровими руками, придатними до поляпасів. Вона була якась ломовата, як буває ростюча ломовата та міцна коноплина, посіяна на плодючій ріллі на сахарських буряках задля того, щоб мошка та попелюха втікала од важкого духу й не точила бурякового листя. Псаломщиця була дочка диякона і не дуже-то боялась батюшок: була доступніша до їх, говорила з ними сміливіше й поводилась з ними навіть запанібрата, а найбільше з молодими.

— Якось ніяково мені намагаться за таку пусту річ, як оте шолудиве ягня,— тихо обізвався Терентій, все спиняючись в розмові й запикуючись.

— От тобі на! Ніяково говорити за те, що ягня з'їло в нас, може, на карбованця проса, а Юмин, певно, продасть вівцю й достане десять карбованців. Ти все отак! Нічим не пеклюєшся в господі й роботу скидаєш на мене. Йди лиш зараз та й поговори з батюшкою. Скажи, що то не ми, а наші хлопці держали в повітці ягня й потаєн-ці брали просо й просянку та годували ягня.

— Та підіть-бо, тату, та поговоріть, то, може, батюшка й оддасть нам ягня, бо воно йому не потрібне, а ми продамо, як воно виросте, і я справлю собі за ті гроші гарну сукню,— чеплялась дочка Килина.

І вони обидві так причепились до Терентія, що він мусив йти до батюшки. Він прийшов до отця Нестора саме тоді, як той сидів у кабінеті й розбирав якісь церковні відомості, плутаючись в облічці грошей. Терентій поздоровкався. Батюшка попросив його сісти. Терентій був сутулуватий і втяг коротку шию в плечі сливе усю. Він довгенько терся та м'явся на стільці, бо не зважувався заговорить за ягня. Отець Нестор розговорився за ту обліч, а Терентій слухав і тільки лупав очима. Він був смирний, несміливий і часом потайний і хибний та підлесливий чоловік, як бувають люде смирні та слабкі на вдачу, не дерзкі ні в чому й загнані. Його таки добре заморочили й забили памороки і натуриста жінка, і дочка. Але він згадав за наважливий загад жінки й якось таки зважився сказать за ягня.

— Я оце, батюшко, прийшов до вас по ділу за ягня...

— За яке ягня? — спитав отець Нестор, слідкуючи очима за цифрами в листі.

Отець Нестор вже зовсім забувся за те ягня, та й був не радий гостеві, котрий заважав йому в роботі.

— Та за те ж ягня, що вчора Юмин з Кириком перекинули через тин з мого городу та в ваш,— промовив Терентій і все запикувався та неначе потяг голову й шию ще глибше між плечі.

— Яке ж то ягня перекинули вони через тин? І навіщо мені знати за це ягня, мені зовсім не потрібне? — обізвався отець Нестор.

— Заплатіть мені хоч карбованця за те ягня, бо воно...

— Навіщо ж я буду платить карбованця за якесь непотрібне мені ягня?—перебив він Терентія і аж крикнув з дива.

— Та не за ягня, а за те просо та просянку, що воно з'їло в мене.

Батюшка з дива аж з стільця підвівся. Йому здалось, чи не випала часом одна клепка в Терентія з голови.

— За яке це просо та просянку я повинен заплатить? Я нічогісінько не розберу й не втямлю.

— Та за те, що ягня з'їло в мене за три неділі. Бо то не ми, а наші діти залучили ягня в мій двір, держали в повітці й годували просом та просянкою, і на ту годівлю пішло більше як на карбованець проса й просянки. То це моя Феодора й просе вас, батюшко, щоб ви заплатили нам хоч карбованця за годівлю для ягняти.

— А чом же ви не вернули Соні ягняти зараз та й не вертали й досі? Може, ви впіймали його на спашу в своєму городі, чи що? То це я по закону повинен вам вернуть за пашу для ягняти, зайнятого в спашу, ще й за спаш?

— Та ні! Ми й не знали, що наші хлопці прихистили ягня, держать його в повітці та потаєнці годують просом та просянкою,— обізвався тихим голосом Терентій.— А ви нам заплатіть за годівлю, принаймні, карбованця, бо ягня з'їло за три неділі, мабуть, більше як на карбованець проса й просянки. А в мене ж корова, і здорове теля, і телиця.

— Я вам нічого не заплачу. Одчепіться собі з тим ягням! Я його геть вижену з свого двора, бо воно мені не потрібне. Це не ягня, а Сонина та паничівська іграшка, — сказав о. Нестор і сів на стілець та й почав робить дальшу обліч по відомості. Терентій встав і попрощався.

Тим часом Феодора з дочкою сиділи на ґанку й виглядали Терентія. Незабаром вони вгляділи, як Терентій перелазив через перелаз з батющиного току в свій тік.

— Одже ж таки не длялись і швидко вернулись; мабуть, батюшка й не сперечався й дав карбованця за просо та просянку,— сказала Килина до мами.

— А що? Чи несеш нам карбованця? — гукнула з ґанку Феодора.

— Де там! Батюшка й забувся за те ягня, що воно навіть і досі животіє на світі й вибрикує. Насилу пригадав його, як я почав йому нагадувать. Не тільки не дав грошей за годівлю, а щё й розсердивсь і казав, що вижене з свого двора оту здохлятину,— промовив Терентій, похиливши голову, і тільки махнув сухою довгою рукою.

— Коли не дав грошей, то піди до батюшки та скажи, що до його курей вже давненько пристало двоє наших курчат, бо як матушка посипле проса для курей коло курника та почне гукать на всю садибу: "цюр, цюру, тю-тю!"— то й наші курчата помиляються та через тин летять у їх двір і дзьобають просо. Я бачу давно, що нема одного курчати, зозулястого на масть.

— Нема й попелястого! Пам'ятаєте — воно таке, неначе сажотрус в сорочці, ніби лазило в комин та в вивід і трусило сажу,— обізвалась дочка.

— Нехай вже іншим часом піду, бо батюшка саме робить обліч по відомості, облічує церковні гроші,— сказав Терентій.

Другого дня вранці Феодора погнала чоловіка за курчатами. Терентій мусив йти, але не зважився заходить в покої до матушки, а сів надворі на лавці коло ганку й ждав батюшки, бо бачив, що батюшка ходе на току коло клуні. Він знав, що з матушкою буде справа важка. Трохи згодом батюшка прийшов до ґанку.

— Це ви, Терентію, знов за те ягня?—спитав панотець.

— Ні, батюшко! Моя жінка каже, що до ваших курей вже давненько пристало двоє чи аж троє наших курчат: одно зозулясте, друге попелясте, а третє... либонь, чорне.

— Впізнавайте та й візьміть свої курчата, але дайте мені покій,— сказав на ході батюшка й зник у ґанку.

Терентій був дуже радий, що батюшка дав дозвіл і матушка потім вже не чеплятиметься до його за курчата, бо якби потім згодом матушка й причепилась, то він тоді стикався б на дозвіл батюшки.

Незабаром вийшла наймичка з горням проса в руках. Одімкнула в повітці двері в курник, випустила кури й курчата й почала скликать їх, розкидаючи жменею просо на всі боки.

Терентій придивлявся до курчат, а тим часом десь з садка виник Юмин і все тикався в кутку коло тину й повітки, неначе чогось шукав... Але він був добрий кміта й догадливий хлопець та скоса все кмітив, які то курчата братиме Терентій.

Між курми було чимало курчат пізнюрів та пізнюрок, було багато молоденьких курочок з ранніх курчат, котрих матушка не різала, а зоставила на розвід та на розплід. Курчата й молоденькі курочки як дзьобають з жадобою просо, то їх можна брати в руки, і вони не тікають. Терентій, як тільки наймичка пішла в сіни, нахилився й забрав не курчата пізнюрі, а молоденькі курочки: одну зозулясту, другу попелясту, ще й третю чорну. Плохі курочки тільки киркнули стиха, а Терентій забрав їх під пахву й швиденько почимчикував з двора. Кмітливий Юмин зараз побіг в покої й розказав, що Терентій забрав не курчата, а три курки.

— Та ти не подивуй! Бо наш дяк має на руку охват. Я це давно прикмітив,— сказав отець Нестор.

Феодора й дочка доти сиділи на ґанку та ждали, доки вернувся Терентій і подав їм три курочки.

— Ого! Це не курчата ти впіймав, а курочки, та аж три! — сказала жінка.

— Котрі налапав, тії і взяв. Скажемо, що наші курчата вже давно пристали та й повиростали. Третя курочка піде за нашу пашню та пашу, що стріскало їх ягня за три неділі.

— То було б вже брать до двох курок не лишку, а взяти й четверту, щоб вийшов чіт, а не лишка,— промовила Феодора й зареготалась.

— А все-таки я не справлю собі за зайву курку сукні, як справила б за вівцю, бо курка ж не вівця,— обізвалась дочка й важко зітхнула; — а все то через оту чортову супо-стать, через отого Юмина. Я його оце котами дерла б,— така я сердита на його. Це він робить нам притичину й на цей раз.

III

Минуло вже літечко. Настала осінь. Батющина левада була сукупна, як було сукупне для священика й псаломщика і церковне поле. Левада була така велика, що отець Нестор мав там сіножать і частку городу, ще й кожного року засівав третю частку левади житом, або ячменем, або вівсом наперемінку. Псаломщик так само засівав свою частку чималого городу житом. Левада була недалечко од садиби, тільки через шлях, і тяглася до самого рукава, чи "самовіл-ки" річки, а ця самовілка вливалась нижче, аж коло питля й греблі, знов у річку. Перед покровою псаломщико-ве жито вже пішло в руна. Вже можна було пускать на густі руна на пашу товар, щоб руна не погнались вгору в стебла й не викинули колоса. Батюшка запізнився того року посіять жито на своїй частці, бо довго не було дощу, і його жито ще не пішло в руна.

Псаломщик4 виганяв свою корову, назимка й телицю на пашу на свою частку. Тим часом, поки його худоба спасла руна, на батющиній ниві саме розкоренились густі та соковиті руна. Отець Нестор звелів Юминові вигнать свої корови й телиці на пашу на руна і не дозволив пускать на леваду псаломщикової худоби. Вона пішла б пастись на його жито, бо на Терентієвій частці руна вже спас товар до решти.

— Яке право має батюшка не пускать нашої худоби на леваду? — сказала псаломщиця до чоловіка.— Левада сукупна, і ми маємо ж право на неї: маємо право заганять наш товар, коли завгодно.

— Та бачиш, Федоню, на нашій частці наша корова й телята не поживляться, то пристануть до батющиних корів та й підуть на його руна, — обізвався стиха Терентій.

— А як підуть на батющині руна, то й добре зроблять. Буде в нас більше молока. Хто там бачитиме, де наша худоба пасеться? Фесю! Пожени нашу худобу на леваду таки зараз! — гукнула Феодора на Фесю.

Феся зараз погнала товар на леваду й загнала на пса-ломщикову частку левади за довгий узький рядок верб та вільх на мокрачі на псаломщиковій частці, котра була в тому кутку левади за вузькою смужкою з верб та вільх. Але та худоба не знайшла там ніякої паші, зараз пішла на батющині руна й пристала до його корів.

Матушка вийшла якось випадком на своє подвір'я і вгляділа, що псаломщикова худоба пасеться вкупі з її коровами. Вона зараз послала наймичку, щоб вигнала псаломщикову худобу з левади й добре зачинила ворота.

Але псаломщиця з свого двора зумисне кмітила за своєю худобою і вгляділа, що батющина наймичка займає її худобу й жене до воріт, щоб витурлить її за ворота. Вона зараз послала свою наймичку Феську, щоб

та не пускала її худоби з левади й одігнала її знов за верби на свою частку.

— Бери довгу ломаку та не пускай нашої худоби до воріт. Зараз зажени її за верби! Поклич з собою й Бровка та нацькуй ним батющині корови, а то й саму наймичку, як вона буде виганять з левади нашу худобу. Ми маємо право пасти на нашій частці, — напутювала навздогінці псаломщиця Фесю.

Жвава Феся покликала Бровка й покатала з ним укупі неначе наввипередки та заіграшки через шлях на леваду. Наймичка вже пригнала до воріт псаломщикову худобу й одчиняла ворота.

— А нащо ти виганяєш з левади нашу худобу? — крикнула Феся, перелазячи через ворота на леваду вкупі з Бровком.

— Бо ваша худоба пасеться на наших рунах, а на ваших рунах корова й телята вже все спасли,— гукнула зда-леки наймичка.

— Не чіпай нашої худоби! Яке ти маєш право виганять з левади наш товар? Левада ваша й наша. Не зачіпай, кажу тобі! — кричала на всю леваду горлата й завзятуща Феся.

І вона одігнала назад на леваду свій товар і погнала далі до верб, ще й Бровком нацькувала. Бровко неначе втямив усю ту справу, мов людина, й погнався за товаром вкупі з Фесею, і вони вдвох дотирлили його, доки загнали за верби.

Феся з Бровком, загнавши товар на пашу, пішли до воріт. А тим часом наймичка вернулася назад, зайшла за верби, зайняла псаломщиків товар і знов пригнала до воріт. Як вона пригнала до воріт, Феся з Бровком вже були перелізли через ворота, але як угляділи, що наймичка знов жене товар до воріт, то знов перелізли назад. Феся

лупцювала ломакою корову, а Бровко кинувся на телицю й назимка й розпудив їх на всі боки. Вони знов загнали товар за верби.

Наймичка підождала трохи в вербах, і як Феся й Бровко вийшли з левади на шлях, вона знов зайняла псаломщиків товар і пригнала до воріт. А Феся сховалась під вербами над шляхом за тином, присівши вкупі з Бровком в бур'яні. І як тільки наймичка вже взялась за ворота і хотіла одчинить, Феся й Бровко вискочили з засідок, кинулись на товар, розпудили його й порозганяли нарізно на всі боки, а потім почали турлить його докупи, щоб загнати назад за верби.

— Ото чортова супостать! Не турли корови й телят! Навіщо ти неначе накупилась дражнить мене. Мені нема часу, бо я оджимаю сорочки в балії. Ось я піду та скажу батюшці, що ти з Бровком неначе граєшся й дражнишся зо мною та глузуєш з мене,— гукала через леваду наймичка. І вона перелізла через ворота та й побігла додому.

Феся й Бровко, загнавши товар за верби, вертались до воріт. Не встигли вони дійти до воріт, а через шлях іде Юмин та наймит Кирик, а за ними біжать дві собаки. Вони зайняли й вигнали псаломщиків товар з-за верб на леваду, одчинили ворота й вигнали на шлях. Феся побачила, що непереливки, стояла з Бровком осторонь і тільки дивилась на ту церемонію. Бровко сів на задні лапи і навіть не гавкнув на ту армію супостатів, бо неначе знав, що цю супостать Феся все одно не побідить і не подоліє.

Феся пригнала товар додому. Феодора вийшла на ганок, і Феся розказала їй, що Кирик та Юмин з двома собаками прийшли на леваду й силою вигнали товар з левади. Феодора розлютувалась. Вона ввійшла в покої й зараз накрила мокрим рядном свого чоловіка.

— Йди мені зараз до батюшки та скажи йому, щоб він не виганяв нашого товару з левади. Левада в нас сукупна. Ми маємо право пасти

там свою худобу. Там же не тільки наші руна, але є ще й доволі неспашеної трави на нашій неспашеній сіножаті.

Терентій тільки потилицю чухав, як жінка гнала його до батюшки справдовуваться.

— Та вже треба йти, нічого не поможеться,— згодом обізвався Терентій і вийшов на ґанок. Він побачив, що Сонине ягня перескочило через перелаз з батющиного току в його город і паслось коло клуні на зеленому шпориші.

— Федоню!—гукнув він у сіни.— А йди лиш сюди! Чи ти ба! Ондечки Сонине ягня пасеться в нашому городі.

Феодора вибігла на ґанок, побачила ягня, зараз покликала Фесю та своїх паничів і звеліла їм взять в займану ягня й загнати в повітку. Феся зараз замкнула двері в повітці й оддала ключ хазяйці.

— От тепер ягниця буде наша! Теперечки ми вже не вернемо її Соні нізащо в світі,— сказала дочка і аж в долоні плеснула.— От теперечки я матиму гарну сукню!..

— А я нові сережки,— додала Феська.— Тепер будемо стерегти ягня і вдень, і вночі од тієї чортової супостаті. Вже не покрепляться другий раз.

Надвечір Терентій мусив таки йти справдовуваться з отцем Нестором. Отець Нестор сказав, що не забороняє йому пасти свій товар на леваді.

— Тільки ви або припинайте свій товар до повбиваних в землю кілків припиначкою на своїй сіножаті, або загадайте вашим хлопцям по черзі стерегти свою худобу, щоб вона не паслась на моєму житі,— сказав батюшка.

І на другий день Терентієві хлопчики вигнали товар пастись на леваді. Але їм швидко остогидло сидіть без діла під вільхами. Вони перелізли через тин і пішли до річки та й сіли коло одного рибалки, котрий сидів на сїдлі й удив рибу, щоб подивитись, як він удочкою витягає з води плітку й йоржів. А тим часом товар пішов на батю-щине жито, кинувся на руна, з жадобою совав мордами по житі й теребив соковиті руна хапаючись, неначе знав, що йому не довго доведеться поласуваться такою смачною пашею.

Юмин з двора углядів, що дяків товар пасеться на рунах вкупі з батющиними коровами, зараз заповістив за це матушці й побіг на леваду з дрючком проганять чужий товар з рун. А дякові хлопці не вертались. Юмин мусив сидіти під вільхами до півдня та наглядать за дяковим товаром, доки дякові хлопці вернулись на леваду.

Надвечір Юмин пішов за клуню, щоб загнать у двір ягницю, де вона звичайно паслась цілий день на молоденькій соковитій конюшині. Але ягниці там не було. Оглядів він з перелазу псаломщиків город, переліз через перелаз, обійшов клуню, заглянув у двір,— і там не було ягниці. Ягниця зникла знов, неначе впала в воду з греблі.

Юмин вернувся й сказав паничам та Соні, що ягниця знов десь ділась, неначе вовк ухопив її.

— Це її ухопив, мабуть, той самий вовк, що й перед-ніше був ухопив,— сказав Кость.

— Може, й той, а може, й не той. Може, вона десь забігла в чужий двір та пристала до чужих овечок. Потривайте, лишень! Може, вона й вернеться додому,— втішала мати Соню.

Але минув день, минув другий, а ягниця не верталась додому, неначе й справді її ухопив вовк та й заніс десь в пущі, та нетрі, та бескеття.

А отець Нестор купив доброго й дорогого замка й загадав Кирикові забити скоблі й почепить замок та замкнуть ворота. Феся пригнала свій товар до левади й побачила, що ворота замкнуті.

— Йди до батюшки таки зараз та справдовуйся з ним,— сказала Феодора до чоловіка,— не ходить же нам щоранку до батюшки за ключем, щоб поблагословиться одчинять ворота в леваду.

— Йди вже ти сама, Федоню, бо батюшка вже на мене наче гнівається трохи, що я йому часто надокучаю за це діло.

— От тобі на! Не мене ж посилала сюди консисторія на дякування, а тебе. Мені нечля микаться в якісь ваші церковні справи, бо я жінка. Йди мені зараз та покажи зуби, бо ти маєш право. А як не підеш, то візьми та прибий і ти ще й свого замка до воріт. Нехай Кирик та Юмин попоходять і до нас за благословлінням, як гнатимуть на пашу товар.

Терентій мусив послухать жінки: знайшов якогось завалящого маленького замочка й зараз прибив до воріт, замкнув і ключик сховав у кишеню. В його таки була думка допекти до живих печінок наймитові та Юминові.

— От тепер ворота запечатані двома печатями. А якби в нас була проскурниця, то запечатала б ворота ще й третьою печаткою, бо там же на леваді єсть якась маленька й проскурничина частка городу,— сказав Терентій і засміявсь тихо, розтягнувши тонкі сухі, як сухий осінній жовтий лист, губенята.

— А якби в нашій парафії був ще й диякон, то почепив би на воротях ще й четверту печать,— промовила Феодора й зареготалася на всю світлицю.

— А як наші ворота низенькі, то вони усі до самого низу були б обвішані замками; на всю їх вишину теліпались би замки,— промовив Терентій і зареготавсь.

— Мені, бач, йдеться за те, щоб таки допекти до живих печінок і Кирикові, і Юминові за те ягня, що вони вдвох колись поцупили,— додала мстива та лиха Феодора, побідно махаючи своїми здоровими руками й радіючи, що таки помститься над Кириком та Юмином.

Вранці другого дня Кирик погнав корови на леваду. Але як він почав одмикать замка, дивиться, аж трохи нижче теліпається маленький замочок. Він став і задумавсь, але зараз догадався, хто то почепив замка. Покинувши корови на шляху, Кирик побіг до Терентія за ключем, одімкнув ворота й загнав корови на пашу. Вертаючись назад, він зайшов за вільхи та верби подивиться, чи пасеться псаломщиків товар. Але товару не було за вільхами.

Кирик одніс ключа псаломщикові й зараз розказав батюшці, що псаломщик почепив і свого замка на воротях.

— Нічого не вдієш; мусиш ходити щоранку до Терентія за ключем, бо як його скот не пасеться сьогодні на леваді, то він і не прийде до тебе за нашим ключем. Це Терентій, певно, хоче комусь допекти,— промовив батюшка.

Одначе через кільки день Терентій таки прислав Модезя за ключем, бо батько звелів Модезеві загнати свою худобу на леваду й поприв'язувать її припиначкою до кілків. Але Модезь приходив за ключем днів зо три та й перестав. Тоді отець Нестор покликав Терентія до себе.

— А що? От я і вгадала. Передніше ти бігав до батюшки, а тепер нехай батюшка вже йде до тебе,— промовила гордовита Феодора.

— Гляди лиш, Федору, щоб ця комедія не обійшлася нам дорогенько, — промовив Терентій, надіваючи шапку й виходячи на ґанок.

— Нащо ви, Терентію Прокоповичу, ото почепили свій замок на воротях, коли вже не гоните свого товару на леваду? — спитав батюшка.

— Часом не гонимо, а часом і гонимо, щоб товар трохи попасся на отаві. Нехай Кирик або Юмин самі пасуть і глядять корови, бо й вони часом заходять на мою отаву.

— Та в вас же все спасли, і ніякої отави нема. А ви ж усе гоните свій товар через мою отаву, і я за це чепляться до вас не буду. Як вже на те пішло, то ви поставте собі другі ворота коло своєї частки од шляху на мочарі, по другий бік левади.

— Коли ж на це треба грошей, а в мене їх завжди буває обмаль,— сказав Терентій.

І Кирик мусив-таки щоранку заходить на одвідини до Терентія. Але одного ранку Кирик, загнавши на жито корови, вернувся назад, почав замикать браму й побачив, що в Теректієвому замочку нема ключа. Він зайшов до псаломщика й оповістив, що, певно, ті діти, що завжди граються коло воріт під вербами, висмикнули ключа з замка, як цяцьку задля себе, в той час як він погнав корови на жито. Псаломщик не пойняв йому віри й зараз пожалівся батюшці. Виходило так, що Кирик або зумисне взяв ключа, щоб не заходить щоранку до Терентія, або й справді не доглядів, покинувши ключ в замку. Терентій і батюшка причепились до Кирика, щоб він купив новий замочок псаломщикові. Але Кирик і божився, і присягавсь, що він не брав ключа і що його висмикнули з замка або Модезь, або діти.

— Стережи лиш і мого замка, бо мій замок дорогий, а як загубиш і мого ключа, то й мені купиш нового замка,— дав Кирикові наказ отець Нестор.

Але через тиждень Кирик пригнав товар до воріт, а ворота були одхилені й непричинені, і замок хтось вирвав з скоблями й клямкою. Це вже виходило так, що замок з скоблями одірвав не хтось інший, а сам Терентій. Батюшка розсердився й звелів, щоб Кирик купив такого самого замка й почепив на воротях, бо то через його нібито одірвано самий замок навіть без ключа.

— Це викрутила замка ота чортова твар, ота чортова супостать, що вкрала в нас вже другий раз ягня,— промовив нишком Юмин до Кирика. — А я знаю, де теперечки ягня, бо чув, як воно позавчора мекало в клуні саме тоді, як череда бігла в царину та мекали овечки коло нашого двора. Я вже давно заглядаю в дяків двір та підслухаю.

— Невже ти чув? А ходім лишень, та дізнаємось як-небудь, та заберемо ягня й принесемо зараз додому, бо ягня ж подарували тобі,— сказав Кирик.

— Нехай трохи згодом, як я добре досвідчусь, де воно саме стоїть на припоні в клуні і чи замкнута хвіртка в клуню,— радив Юмин.

На другий день вранці, сливе вдосвіта цікавий Юмин переліз через перелаз і нишпорив за дяковою клунею, оглядаючись навкруги. Він побачив кілок, забитий за клунею, до котрого дякові паничі припинали припиначкою ягня на шпориші. Понишпоривши в шпориші руками, Юмин налапав овечі бібки і зрадів так, що аж його чорні, як терен, очки закрутились і ніби засміялись. Він назбирав добру жменю бібок, сховав у кишеню й плигнув назад через тин, мов кіт.

— Чи ти ба! — аж гукнув Кирик, як Юмин витяг бібки з кишені.— Он де вони ховають наше ягня! Засядь, Юмине, на засідки за нашим ожередом та наглядай і кміть добре. Як тільки паничі припнуть ягня, а потім підуть, ти свисни до мене в двір, а я зараз піду з тобою, та й перенесемо ягницю через перелаз в своє подвір'я,— навчав Кирик.

Зараз-таки по обіді, як вони встали з-за стола, Юмин покатав на тік на вйвідки й засів за ожередом, а потім часто закрадався з-за тину, лазячи попід тином в бур'яні, та все заглядав крізь тин. І незабаром Кирик, никаючи та тикаючись по дворі, почув різкий свист з току з-за ожереду. Він побіг і з-за ожереду вглядів ягницю, котра з жадобою теребила зелений шпориш, бо, мабуть, добре випостилась, стоячи у клуні.

І вони обидва ускочили в дяків тік. Кирик висмикнув кілка і з кілком та припиначкою вхопив ягницю на плече, а Юмин піддав її ззаду й придержував за задні ноги.

— Несім же просто через дяків город та через перелаз попід дяковими вікнами, щоб дяк та Феодора бачили й знали, як красти нашого замка, а на мене пеню скидать. Я бачив, що на городі нема нікого. А як батюшка одверне мені з моєї рокової плати за замок, то ти вернеш мені гроші, як колись продаси вівцю.

— Добре! — сказав Юмин.— При ягницю навпростець через дяків город,— додав нишком Юмин.

І вони понесли ягницю через дяків город і полізли через перелаз. Смирна ягниця лежала на Кириковому плечі, не пручалась і навіть пишалась, як собака в човні, бо звикла до такого екіпажа ще змалку, як її носили на руках та цяцькались і панькались коло неї, неначе коло дитини. Як угляділа вона з височіні на перелазі соковиту зелену конюшину за клунею, то на радощах аж хвостиком замелькала й лоскотала Юминові щоки й ніс.

Терентій і Феодора як угляділи в вікна ті овечі переносний ягниці на старе житло, то з дива повибігали на ганок. Але з ґанку вони побачили, що та овеча перезва вже йшла через подвір'я.

— Таки вкрали ягницю! Ото каторжна супостать! Це Юмин вислідкував, де ми ховали ягницю! — аж бідкалась дячиха.

— То Юмин! То ота нишпорка винишпорила, бо я не раз бачила, як він нишпорив отамечки за своїм ожередом,— додала Феся й зітхнула важко, аж голову похилила.

Отця Нестора саме тоді не було вдома: він їздив на ярмарок в містечко і вернувся додому аж надвечір, втомлений, голодний, аж тлінний. Не встиг він позабирать з повозки закупки та обтруситься од пилу, як у прихожу ввійшов Терентій. Феодора, вглядівши, що батюшка вернувся, зараз погнала Терентія до батюшки й наказала, щоб заправив за пашу три карбованці, а як він не дасть, то щоб правив за пашу за три неділі хоч два карбованці, та за давніші тижні хоч карбованця. Вона звеліла сказать, що як батюшка не заплате грошей, то нехай верне йому овечку.

— Що скажете, Терентію Прокоповичу? Може, трапився в когось похорон?—спитав у його батюшка й пішов у столову, а за ним слідком поплентався й Терентій.

— Ні, батюшко. Я оце прийшов за те ягня, чи ягницю, бо ягня вже виросло здорове.

— За яке ягня? Воно ж давно десь зникло, і я не пам'ятаю, коли я його й бачив, як воно паслось за клунею на конюшині, — казав батюшка, вмиваючись після дороги в умивальнику.

— Та сьогодні ваш Кирик та Юмин наче вчинили напад на мене: зумисне, неначе з церемонією, увійшли в мій двір посадили на плечі ягницю й понесли проз самісінькі мої вікна в ваше подвір'я та й десь сховали. Жінка просила, щоб ви заплатили нам за пашу три карбованці за цей раз, та за той раз карбованця, а як не заплатите, то верніть нам ягницю, бо ми здорово витратились на неї.

— А навіщо ж ви держали ягницю в себе й годували? Чом же ви не вернули її зараз і не пригнали до нас? — спитав з дива батюшка.— В мене паша довільна. Стало б на кільки ягниць. Нащо ж ви залучили її до себе?

— Та то не я, а мої хлопці залучили її до нас та загнали в повітку, держали та бавились нею й годували так, що в мене на годівлю за три неділі вийшло з добрий мішок проса й просянки... вівсянки...

— Невже те ягня з'їло-таки мішок проса за три неділі?— спитав отець Нестор і засміявся, втираючи вид рушничком та хапком зачісуючи свою кудлату голову й цупкі, ніби дротяні, коси жилавою рукою.

— Атож! Та там тільки й зосталось в узирях у мішку, може, з миска. А просянки зжерло...

— Цілу копицю? Добрий апетит в того ягняти! Може, й справді скажете, що воно з'їло копицю просянки? Це добра порція! Вистачило б за три неділі й на коня,— говорив батюшка, витираючи запорошену шию й вуха.— Ніяких грошей я вам не заплачу за годівлю й ягниці не дам, бо ягниця належиться до Соні й паничів; а вдруге не оддам через те, що я подарував її вже давно Юминові на щастя.

Терентій, пригадуючи, який наказ дала йому жінка, аж голову похилив і зажурився.

— То заплатіть за годівлю хоч два карбованці за обидва рази або верніть нам ягницю, бо ми її довше годували, ніж ви. А ягня нічиє, ні ваше, ні наше, бо це ж знайда або якась приблуда.

— Йдіть собі з хати! Я втомився, здорожився: коні аж перепались од спеки й голоду в дорозі. Мені треба оглядіть їх зараз, а ви набиваєтесь за якісь карбованці, котрих я вам не винен,— сказав батюшка й пішов у покої.

На другий день вже надвечір отець Нестор поїхав на поле. Модезь побачив, що батюшка виїхав з двора, і зараз дав знати батькові. Саме в той час батющині гуси прийшли з ставка й загегали й закричали на подвір'ї.

— Візьмім в батюшки з двора хоч гуску, коли він не згоджується заплатить нам за пашню та за пашу. Все-таки вернемо гроші за годівлю, коли вже він не хоче оддать ягниці,— сказала псаломщиця до Терентія.

— Авжеж візьмім хоч гуску. Взяли одну зайву курку, але цього мало. Треба б і справді взяти ще й гуску,— додав Терентій.

— Авжеж візьмім! Батюшки нема вдома. В подвір'ї нема ні живого духу. Усі сидять в покоях,—радила й дочка.

— От я зараз піду, та вловлю гуску на подвір'ї, та потаєнці й принесу. Ніхто не бачитиме й не чутиме,— вихопилась Феся й зараз перелізла через перелаз, поза возовнею дійшла до перелазу в двір, прискочила до гусей і вхопила одну найситішу гуску. Гуска гегнула, ніби крикнула з ляку голосно, неначе закричала на все подвір'я: гвалт! рятуйте мене! Бо, мабуть, думала, що на неї напо-сівся або тхір, або лисиця.

Феся побігла з гускою в руках до возовні до перелазу. Усі гуси загегали, закричали на всю оселю, неначе репетували: ой, рятуйте, хто в бога вірує, бо якийсь ворог поцупив і поніс у мішаницю одну нашу сестрицю. Розлютований і переляканий гусак погнався за Фесею, щипав і кусав Феську за литки так здорово, що аж кров виступила. Фесь-ці було так боляче, що вона не видержала болісті й мусила обороняться й затулятись гускою. А лютий гусак, мов скажена собака, кидався їй в лице, бив крилами по морді й щипав за ніс. Феся довго оборонялася од його гускою, а потім кинула гуску й розпочала битву з гусаком. Якось таки вхопила його за крила, насіла зверху на його, вхопила в оберемок і плигнула через перелаз в дяків двір.

На той галас та крик вибіг з пекарні Кирик. З-за дому з садка прибігли до штахетів Кость і Володь і тільки загляділи, як поверх тинів неначе попливла Фесина голова, а коло неї стриміла гусакова голова й кричала так, неначе на гусака напали вовки й роздирали його на шматки.

Кирик зараз погнався слідком за Фесею. Він догнав Фесю з гусаком аж у псаломщиковому городі між соняшниками й почав виривать гусака в неї з рук. Феся не пускала. На той крик в одну мить вибігла з хати Феодора, й Модезь, і дочка. Вибіг з клуні й Бровко. Хлопці почали цькувать ним Кирика. Розумний Бровко одразу постеріг, кого треба оборонять од напасника і хто був чужий напасник. Він кинувся ззаду на Кирика, хапав зубами за жупан і аж крутив головою на обидва боки, так завзято рвав, а далі почав хапать за чоботи, прокусив халяву й ухопив зубами за литку. Кирик одбивався закаблуками, хвицав, мов кінь, брикався і все тяг гусака до себе так, що з його аж пір'я летіло.

Але Бровко визвірився й розлютувавсь так, що вже плигав Кирикові просто в лице і трохи не вп'явся щелепами в щоки. Кирик випустив з рук гусака і втік через перелаз та й сховався за тином. Модезь та Феся впіймали гусака й заперли його в повітці. Бровко й Феся зостались побідниками, а гусак був узятий в битві в полон і попався в тюрму. На полі битви тільки валялось гусакове пір'я.

Тим часом в той день Соня, Костик та Юмин вигнали пастись свою ягницю в садок і стерегли її по черзі. Соня знов зробила з червоної стьожки нашийник і почепила ягниці на шию. Пещена ягниця походжала тю пасіці й по садку, мов та випещена ситенька панна по горницях, і розкошувала на всій вольній волі без припиначки на шиї. Але діти примітили, що на вигоні за частоколом під самими вербами вештається то один дяків панич, то другий. Походять трохи, заглянуть крізь частокіл в садок то в одному місці, то в другому, та зараз десь і зникнуть. А потім надвечір, вже як череда йшла в село од коловорота, десь узялась Феся, пройшла, нагнувшись попід частоколом, і зслизла. То знов десь

візьметься Модезь, загляне через частокіл ніби потаєнці, та й присяде і десь зникне.

Юмин прикмітив тих непроханих кміт, як вони неначе по черзі кмітили якось потаємно само по собі за ягницею й за паничами. Юмин передчував, що Модезь та Феся, певно, мають на думці знов викрасти з садка ягницю. Він розказав за свій здогад паничам. Подія, що недавнечко трапилась з гусаком, пересвідчила дітей, що Модезь та Феся мають щось недобре на думці, певно, знов хотять викрасти ягницю. Це налякало їх.

— Сховаймо на ніч ягницю десь так, щоб вони й не знали і не догадались навіть, де вона схована, та щоб знов не викрали, — сказав Юмин до Соні.

— Як сховаємо в повітці або в возовні, то вони, псяюхи, догадаються, де її шукать, доберуть вночі ключа до замка, одімкнуть і вкрадуть, бо вони ж злодійкуваті й мають охват на руку, коли вкрали нашого гусака,— додав Костик.— Сховаймо її в льоху, то вони не догадаються, де вона схована.

— А справді, не догадаються, бо в льох ніхто не заганяє на ніч овечок,— сказав Юмин.

Вони гуртом привели ягницю в пригребицю й знов стали на раду, де б безпечніше сховать її так хитро та мудро, щоб навіть і бувалий та досвідний злодій не знайшов ягниці.

— Вкиньмо її в діжку, або в кадівб, або в отой шаплик,— сказала Соня.

— То вона вискочить, як зіпнеться добре, бо вже стала велика та довга,— митикував Костик.

— То всуньмо її в мішок, зав'яжім зав'язкою та й покладім у куточку. Злодієві здаватиметься, що в мішку буряки або морква,— мудрував Юмин.

— А справді, всуньмо в мішок!—аж крикнув Кость.— Тоді Феська чорта лисого вхопить, а не ягницю.

Юмин зараз побіг у пекарню, десь видрав мішка під полом і приніс. Усі вони насилу всунули ягницю в мішок ще й зав'язали мішок зав'язкою та й однесли в льох і поклали в кутку за діжками.

Вже смерком, як зовсім попоночіло надворі, Соня розказала матері, де вони сховали од злодіїв ягницю і що вони й мішок зав'язали мотузком.

— От тобі на! То ягниці не буде ж чим дихать, і вона вночі здохне. Підіть зараз та витягніть ягня з мішка й замкніть у возовні. Пропаде ягня ні за цапову душу.

Вона гукнула на наймичку, звеліла піти з дітьми й витягти ягницю з мішка. Ягницю витягли, вивели з льоху й повели до возовні, де замкнули її на ніч.

Кирик та Юмин ще вдосвіта прокинулись і зараз почимчикували до возовні, щоб подивиться, чи висить замок на брамі. Замок висів і був замкнутий. Кирика вже налякав один замок, за котрий йому доводилось платить за недогляд.

Вже після сніданку Кость углядів у сінях дякову при-пиначку з кілком, котра теліпалась на щаблях на драбині. Він ухопив її й приволік з кілком у столову.

— А ось Терентієва припиначка й досі висить на драбині. Ми й забулись за неї,— гукнув Кость до мами.

— Треба її зараз однести до Терентія, бо за цю при-пиначку Феся вкраде в нас у дворі ще одну гуску. Юмине! Зараз однеси припиначку до Терентія й оддай,— гукнув отець Нестор на Юмина.

Юмин узяв припиначку, вийшов на подвір'я і вже страхався йти сам до Терентія Прокоповича після вчорашньої битви. Він боявся і Бровка, і кусливої Фесі. Кирик провів його й слідкував за ним до Терентієвого тину.

Юмин углядів Фесю коло ґанку й гукнув до неї через тин:

— Ось ваша припиначкаї Візьми її, але верни нам ту червону стьожку й намисто, що висіло в ягняти на шиї.

Юмин пожбурив припиначку через тин у город. Феся побігла і вхопила припиначку з кілком.

— За яку це червону стьожку ти кажеш? Ми не брали ніякої стьожки, — гукала Феся з городу.

— А оту, що в тебе червоніє в косах на голові! Полапай лиш себе за голову, коли забулась, де знаходиться стьожка. Це ти вплела її в коси і зробила собі кісники з неї. Давай її зараз!

— Авжеж! Так і почала б тут на городі розплітать полапки без дзеркала коси задля такого дурня. Стьожку я купила собі в крамаря.

— Ба брешеш! Я впізнаю на твоїй голові нашу таки стьожку, котру носила наша ягниця. Давай ще й ягняче намисто таки зараз! — гукав Юмин.

Феся витягала з пазухи гнилиці й хрумкала так, що було чуть на ввесь город. Паничі натрусили в лісі лісових груш, і вони саме влежались на горищі. Юминові так заманулось тих груш, що він гукнув до Фесі:

—-Та хоч дай мені за намисто одну пригорщ гнилиць!

Феся налапала в пазусі найтвердішу невлежану грушу, поперла нею в Юмина і влучила в губу. Груша вдарила, неначе куля. Юмин аж ухопився рукою за губи. А Феся витягала з пазухи груші та все шпурляла на Юмина, неначе стріляла кулями на ворога і влучала йому то в голову, то в щоки. Юмин розсердився, почав збирать кругом себе долі груші й з усієї сили шпурляв на Фесю. Почалась справдешня стрільба. Феся покликала Бровка й нацькувала ним Юмина. Бровко загавкав і кинувся до тину. А груші летіли через тин то сюди, то туди. Кирик був злий на Фесю за гусака й свою покусану литку. Він прибіг і почав шпурлять на Фесю грудками.

Одна Юминова груша влучила в вікно в саму шибку. Тахля дзенькнула, неначе крикнула. Кирик, згадавши за вчорашню пригоду, розлютувався, спахнув, налапав під тином сучок і з усієї сили попер на Фесю. Але та кор-чака поминула Фесю й тарахнула в вікно так, що аж вікно заторохтіло і з двох шибок посипались додолу склянки.

На ґанок повибігали обидва паничі й кинулись у битву. Вони хапали грудки й шпурляли ними на Юмина й Кири-ка. Терентій Прокопович і Феодора повибігали на той галас з покоїв і підняли гвалт. Феодора кричала та кляла наймитчуків на всі застави. Бровко гавкав, аж вив та скиглив, сп'явшись лапами на тин. А Юмин вхопив кілка, лупив Бровка через тин по голові й штурхав йому в щелепи кілком. Він покликав своїх собак з двора. Дві собаки прибігли. Він почав цькувати, і собаки кинулись до тину й почали хапать зубами Бровка за морду. На той клекіт почали збігатися люде через вигін з хатів. І довго ще було чуть лайку та галас і клекіт, доки Юмин та Кирик повтікали в свій двір і поховались у возовні.

Тим часом ягниця походжала по садку, смирно паслась на соковитій травиці й навіть не догадувалась, якого лиха вона накоїла в оселі, ще й занапастила гусака. А гусак їхав на ярмарок у містечко. Вранці Терентій Прокопович вийшов за двір на шлях. Один заможний чоловік, Бров-ченко, саме тоді їхав шляхом на ярмарок у містечко. Довідавшись за це,

Терентій попросив його взяти гусака й продать його на ярмарку. Бровченко само по собі не знав, який то гусак, не знав, що він украдений у батюшки, взяв у віз зв'язаного гусака, продав на ярмарку і, вертаючись додому, завіз гроші Терентієві. Гусака купив крамар на заріз, на печеню й заплатив, дорогенько, бо гусак був великий і ситий, неначе добре вгодований.

На другий день Феодора знов погнала свого Терентія до батюшки справдовуваться за повибивані хлопчаками вікна і звеліла таки домогтись, щоб батюшка або заплатив за пашню й пашу для ягниці, або оддав ягницю. Довго опинався й чухався Терентій, але настирлива й навратли-ва жінка таки витурлила його з хати.

Терентій прийшов, несміливо вступив у прихожу й поцілував батюшку в руку та й ніби скорчився в три погибелі.

— А що це ви? Знов прийшли справдовуваться за те ягня? —спитав сердито отець Нестор.

— Та це мене жінка послала. Ваші хлопчаки розбили мені вікно, вибили дві шибки. Повставляйте мені шибки й заплатіть за годівлю ягниці...

— Ваша жінка непоміркована й навратлива на вдачу людина: на що вона раз навратилась, то вже того не забуде й буде добуваться свого. А ви не настирайтесь надаремно, бо я вам не буду склить вікон і не платитиму за годівлю. Он подивіться, як ваша Феся розбила Юминові губи. Губи в його так напухли, що од пухлятини він і хліба не може їсти. А ваш Бровко збавив Кирикові халяви, попрокушував їх, ще й покусав йому литки. Приборкайте лишень Фесю, бо вона битлива й нахабна. Приборкайте й Бровка, візьміть його на ланцюг та прив'яжіть. Я позиваться з вами за вкраденого й проданого вами гусака не буду, бо за того гусака піде поголоска і нас обсміють люде. Але я даю вам застереження, бо до благочинного, певно, дійде чутка за гусака.

Духовній особі не годиться посилать дівчину красти. Одчепіться од мене! Йдіть собі! То ви й ваша жінка дали таку направу в себе в хаті, щоб викрасти ягня, а потім вкрасти серед дня гусака. Йдіть собі геть!— промовив батюшка й хапком вийшов у другу кімнату.

Од того часу не було вже миру між двома сім'ями й дворами. Матушка, зустрічаючись на вулиці з Феодорою, не здоровкалась з нею, а Феодора обходила матушку через дві вулиці. Модезь та його брат вже не приходили до Костя й Володя позичать цікавих книжечок для читання, і в їх зник читальницький потяг до книжок.

Батющині паничі вже не запрошували їх до себе й не гуляли з ними в дворі в м'яча та в цурки. Наймитчук Кирик та Юмин зненавиділи Феську, а Феська, як тільки було вглядить їх у дворі через тин, то кричить на їх, лає й шпурляє на їх грудками. Кирик гукав до неї, що колись полатає її боки ломакою за те, що вона вкрала гусака ще й нацькувала його собакою. Два доми з наймитами й дітьми настовбурчились одні проти других, мов два півні, котрі були напоготові кинуться один на одного в бійку.

Терентій, розсудливіший од жінки, незабаром опам'ятався, побачивши, в які бескеття та нетрі завела його жінчина порада. Він запобігав ласки в отця Нестора, підлещувавсь до його. Але ні запобігання, ні низькі поклони, ні підлещування, ні солодкі слова не добули йому втеряної ласки й прихильності. Він задумався і все скидав вину на жінку.

— Одже ж ти, Феодоро, нашкодила мені таки добре. За того краденого гусака люде на селі затого висміють мені очі, а найбільше ті цокотухи та лепетухи баби. Здоровкається зо мною на вулиці яка-небудь баба, а я бачу по очах, що вона дивиться на мене й сміється. Тепер хоч тікай з села на другу парафію,— сказав Терентій до жінки, сидячи в хаті ввечері за столом.

— Авжеж пак! Через якесь ягня взяв би та й утік з села. Посміються якийсь час, та й перестануть,— огризалась до його Феодора.

— А все то через оте маленьке ягня. То воно накоїло нам багато лиха. Бодай були б з'їли його вовки отам під лісом. Може, то не пастухи, а сам чорт підкинув його на вигоні, щоб запагубити нас,— митикував Терентій.

— Може, й справді то не ягня, а сам сатана перекинувся ягням на нашу гіагубу,— обізвалась жінка.— Адже ж баба Сиклета оце недавно казала мені, що як вона верталась з хрестин смерком та йшла через греблю, то поперед неї бігло чорне ягня. Біжить та все мекає неначе людським дитячим голосом. А як баба дійшла до лотоків, то те ягня плигнуло, мов заєць, у воду, пірнуло, аж вода забулькотала, а потім вистромило з води голову з здоровецькими чорними рогами, зареготалось та й зникло.

Феська й хлопці слухали й дивились на Феодору переляканими очима. Було знати по очах, що вони пойняли тому віри.

— Ой боже мій! А я ж те ягня і на руки брала, і пригортала до себе, і раз поцілувала в головку. Невже я поцілувала чорта? — промовила Феся й тричі перехрестилась.

— А хіба ж чорти пасуться? Це ягня паслось на траві,— обізвався Модезь, певно, збитий з пантелику тим материним оповіданням.

— А мабуть, пасуться тоді, як перекидаються ягнятами, бо вони поздихали б з голоду, якби не паслись,— додала Феся і знов перехрестилась і зітхнула.

— Та вже чи був то чорт, чи ягня, але отой проклятий гусак долетить у Київ до консисторії, то коли б часом не заправторили мене в монастир на покуту на кільки місяців,— промовив Терентій вже з смутком в голосі.

— Мені позавчора казав Юмин, що гусак вже долетів до благочинного,— пригадав Модезь.

— Невже? — аж крикнув Терентій і покинув крутить одного вуса й руку опустив.

— Казав Юмин, що позавчора батюшка приїхав звідкільсь та й розказував, що благочинний вже знає, як ми вкрали гусака.

— Ой ненько моя! То це й мене заправторять у монастир за того гусака? Хіба ж я його крала? Я не крала, а взяла його та й принесла в свій двір,— бідкалась Феся од ляку.

— То це, мабуть, і Бровченка запруть у монастир за те, що він продав гусака?—промовив Пимон.

Але Бровченка не заслали в монастир. Тільки швидко після того оповістили в селі, щоб громада обрала виборців для обрання посланця в державну думу. Після розпуску першої думи Бровченка обрали за виборця, бо громада обирала за вибірців чоловіків мірних, цебто середніх по своїх поглядах, а Бровченко був чоловік і розумний, і письменний, і не загонистий, а мірний. Але тепер громада знала, що він продав краденого гусака, і це пошкодило йому. Його не обрали навіть за виборця, хоч він мав надію, що його оберуть і за посланця в державну думу.

А ягниця вже виросла й стала гарною здоровою ситою овечкою. Щоб ця животина не нудилась сама, Соня впрохала матір купити другу ягничку. Мати купила на ярмарку ягничку. І смирна й безвинна ягниця паслась собі в садку на зеленій травиці і нічого не знала й не відала за те, що вона скаламутила людські душі, підняла з самого дна наверх баговиння й мул в душах і накоїла багато лиха там, де передніше була мирнота й спокій. Не знала й за те, що їй люде вже дали високий чин самого чорта й сподобили титулу самого сатани.

1910 року. Київ.